

Otázka: Osobnost a její vývoj

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Martinka

PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI A VÝVOJOVÁ STÁDIA OSOBNOSTI, OSOBNOST A JEJÍ VLASTNOSTI, TYPOLOGIE OSOBNOSTI

Psychologie osobnosti a vývojová stádia osobnosti

- **Psychologie osobnosti = Základní disciplína**
- **Osobnost** = souhrn vlastností, procesů, stavů, návyků, postojů apod., které utváří strukturu, individualitu a dynamiku konkrétního člověka

Přehled složek osobnosti:

TELESNÉ VLASTNOSTI	- zahrnují všechny složky osobnosti
PSYCHICKÉ PROCESY	- jsou spojeny a působí navzájem (jako celek
PSYCHICKÉ STAVY	- odlišují jedince od ostatních lidí
DÍLČÍ PSYCHICKÉ PŘEDPOKLADY	- jsou formovány biologickými a společenskými vlivy

PSYCHICKÉ VLASTNOSTI	- projevují se v činnostech
ZAŘAZENÍ DO SPOLEČNOSTI	- vývojový pohled na osobnost

Determinanty při vývoji osobnosti:

- **Vnitřní (biologické)** - vrozené, ale i různé fyziologické změny (organické poškození mozku)
- **Vnější (psychosociální)** - vliv prostředí a výchovy

Vývojová psychologie

= zkoumá duševní vývoj jednotlivce se zaměřením na věkové zvláštnosti (od prenatálního období po smrt)

vznik: první polovině 20. stol. (začátek), kdy se psychologie rychle rozvíjela

Vývojová stádia osobnosti:

1. Prenatální období

- Embryonální fáze - oplodnění až ca 3 měsíce. Tvoří se základ orgánu (zvýšená citlivostna vliv negativních vlivu).
- Fetální fáze - 3 měsíce až porod. Vývoj orgánů. Plod reaguje na podmínky (akustické), je aktivní(pohybuje se) a má schopnost sociální interakce s matkou.

2. **Novorozenec** (0-2 měsíce)

- Porod znamená zásadní změnu v životních podmínkách dítěte (výrazná změna teploty okolí, nutnost dýchání) → velká část přizpůsobivých procesů musí proběhnout nebo alespoň začít během nebo ihned po porodu.
- Během novorozeneckého období se postupně objevují reflexy
 - **Sací** (do 1 roku dítěte se nejvíce rozvíjí)
 - **Plazivý** - brzy zaniká
 - Další reflexy - uchopovací, vyměšovací, polykací, dáivý reflex,...
- Spí až 20 hodin denně
- Hlasový projev: křik

3. **Kojenecký** (2-12 měsíců)

- Prudký vývoj
- Potřebuje hru, komunikaci, lásku, uznání - podmínkou vývoje je zabezpečení základních potřeb dítěte biologické a psychické
- Ve 3 měsících reaguje na přítomnost dospělého člověka
- Do 3. měsíce je dětský úsměv projev blaženosti, nikoliv se nesměje na nás (cílený úsměv přichází kolem 4. měsíce)
- Kolem 5 až 6 měsíce rozlišují známé a neznámé lidi a prostředí, začíná proces učení
- Kolem 6. měsíce - lze dítě ještě obelstít (př. když mu vezmeme hračku, neuchovává ještě obrazy předmětů - sejde z očí, sejde z mysli) - od 10. měsíce už si ukládá obrazy, tvary předmětů

4. **Batolecí** (1-3 rok) =mladší předškolní věk

- Tělesný vývoj se zpomaluje
- Růst zubů - mléčný chrup (22 zubů), delší bdění, důležitý režim, návyky
- Rozvoj lokomoce (= chůze, úchopové práce ruky a hybnost ruky)
- Kolem 1, 5 roku - dítě už by měli mluvit ve slovech „denní slovíčka“

→na konci 2. roku znalost až 900 slov, věty 2 až 3 slovy

- Kolem 2, 5 let - „**májovská léta**“ = časté používání slova já (dítě se neoslovuje vlastním jménem)
- Období vzdoru
- Období hry - 1. dětská hra - napodobování zvuků (spojené s přirozeným vývojem)
 - Pasivní zábava - koukání na pračku, na vlaky
 - Symbolické hry - dítě si začíná hrát symbolicky (př. na kuchyň → rozvoj fantazie)
- Nejsou důležité drahé hračky - dítě je zničí, protože se snaží přijít na princip fungování
- **Symbolické hračky** - různé předměty vystačí místo hraček (př. klacek= kůň)
- Důležité jsou také praktické hračky (př. kbelík, lopatka, krabička, napodobeniny: vysavač, žehličky,...)
- Batole si ve hře vystačí samo
- **Strach z bolesti** (z injekcí) - ukázat na panence, iniciovat píchání injekce na panence - panenku to nebolí - nepláče, dítě to uklidní
- Nemají ponětí o smrti (neznají jí, neberou ji jako součást života) - nepláčou, postupem času seto vytrácí
- Musíme děti učit, že pes kouše, kočka škrábe,... - nepředpokládají, že by se mohlo něco stát (např. pokousání od psa,...)

5. Předškolní věk (3-6 let)

- Tělesný i duševní vývoj je pomalejší
- Kolem 4. roku vyhranění jedné ruky - **lateralita**

- V 6 letech je dítě zralé jít do školy (u některých dětí, u drobnějších, tělesně i duševně zaostalejších dětí - možný roční odklad)
- Dozrává mozek, vysoká výkonnost organismu
- Výrazný růst kapacity paměti (hlavně mechanické)
- Výrazná fantazie - vymyšlení představ „lhaní“
- Období otázek „proč“ → vznikají dětské **konfabulace** = vymyšleniny (dětské lži) - vznikají spojováním minulosti a přítomnosti, fantazie
- Změna vztahu k rodičům (synové se stylizují do role otců - holení, kouření,... a dcery se stylizují do role matek - styl oblékání, šperků, líčení,...)
- Asi 3500 slov - mluví
- **Rozvoj sexuality** - masturbace (netrestat je za to, pouze pokud to dělají veřejně)
- **Egocentrické myšlení** = zaměření na samo na sebe (není sobec)
- Cit vlastnictví; mají radost z prvenství
- Uvědomuje si, co má a co nemá dělat, ale ještě se podle toho nedokáže řídit
- Výtvarné projevy - bezobsažné čmárání (1,5 roku), obsažné čmárání (do 3 let), znaková kresba (od 3 let), kolem 4. roku kresby lidských postav

6. Mladší školní věk (6-11 let)

- Do 10 let mozek roste nejrychleji (vývoj mozku do 14 let)
- **Myšlení** - dítě je schopno logicky myslet
- **Paměť** - logická a mechanická
- „**kamarádská solidarita**“ - už na sebe nežalují
- **City** - nejsou hluboké, netrávají dlouho
- Děti chtějí zvířátka (morče, křeček, králíček) - učí se o něj starat a mazlí se s ním

7. Střední školní věk (11-15 let) „pubertální období“

- Pohlavní dospívání - přicházejí 1. Lásky
- Dívky: růst prsou, boků, menstruace
- Chlapci: rozšiřují se ramena, poluce (=samovolný únik spermatu), růst svalů
- **Dítě si vytváří svou individualitu**
- **Volba povolání** - rozhoduje se co bude dál dělat
- **City** - citová labilita, střídání citů, nálad
- **Většinou pocit méněcennosti** (syndrom zrcadla = začátek problémů s pletí, pokračuje negativní vzhled, křivý nos, velké uši,...→ pocit méněcennosti)

8. Starší školní věk (15-20 let) „adolescence“

- Největší fyzická aktivita, stále existenční závislost na rodičích
- **Osobní krize** - pramení z toho, že hledáme co do budoucna
- **Myšlení** - spojeno se zkušenostmi
- **Sexualita** (při 1. pohlavním styku kluci kladné pocity, ženy velké zklamání)

9. Dospělost

- Zastaven tělesný vývoj
- 20 - 30 let - největší fyzická krása
- 1. Vrásky
- Roztahování a zvětšování mozkové kůry → studium
- **Manželství** (ženy vstupují do manželství dříve než muži) dnes trend druh a družka (bez sňatku)
- 30 - 45 let - posun z hlediska sexuality (respekt, úcta)
- **Častý syndrom vyhoření** („burn- out“) - když už nevidíme nic před sebou
 - fáze syndromu vyhoření:
 - 1) nadšení, idealismus
 - 2) stagnace

- 3) frustrace
- 4) apatie
- Okolo 50 let klesá aktivita a efektivita

10. Stáří (po 60 letech života)

Psychické vlastnosti osobnosti

1. TEMPERAMENT

= soubor převážně vrozených psychických vlastností, které určují dynamiku celého prožívání a chování osobnosti (př. způsob reagování)

- Nejstarší teorii temperamentu vypracoval ve starověku řecký lékař **Hippokrates** → dále ji upravil lékař **Galenos** → lidé byli podle souvislostí temperamentu rozděleni do 4 skupin:
 - V těle 4 tekutiny: krev - *sanguis*, žluč - *cholé*, černá žluč - *melancholé* a sliz - *phlegma*.
 - Podle toho, která tekutina v těle převládá, vznikají čtyři základní typy temperamentu.

- sangvinik (z řeckého *sanguis* = krev)

- čilý, veselý, společenský, nestálý

- cholerik (z řeckého *cholé* = žluč)

- rychlý, samostatný, dráždivý, vzteklý, snadno se rozhněvá ale i rychle uklidní

- flegmatik (z řeckého *phlegma* = hlen)

- klidný až lhostejný, netečný, pomalý

- melancholik (z řeckého *melainacholé* = černá žluč)

- vážený, svědomitý, zodpovědný, často bojácný, skleslý

- Tyto typologie se po úpravách používají dodnes
- Rozdíly v temperamentových vlastnostech nevysvětlují tělními tekutinami ale vlastnostmi nervových procesů (teorie I. P. Pavlova, který je zakladatelem teorie o vyšší nervové činnosti)
- Švýcarský psycholog **Jung** rozlišil dva typy osobnosti:
 - introvert - člověk zaměřený do svého nitra, plachý, nejistý, málo průbojný, s intenzivním vnitřním životem a hlubokými city
 - extrovert - člověk zaměřený na vnější svět, společenský, přístupný, otevřený, aktivní, snadno přizpůsobivý
- Na výzkumy I. P. Pavlova (který na základě vlastností nervových procesů rozlišil 4 typy vyšší nervové činnosti) volně navázal psycholog **H. J. Eysenck** a vytvořil model osobnosti, ve kterém užívá základních termínů: introverze - extroverze a stabilita - labilita

model osobnosti

2. CHARAKTER

= souhrn psychických vlastností osobnosti, které se projevují v mravní stránce a chování a jednání

- Projevují se vztahem k člověku, k přírodě i k sobě samému
- Formuje se především působením výchovy a dalších společenských jevů
- Část osobnosti, která kontroluje a reguluje jedincovo chování podle společenských norem a požadavků
- Těsně spjat: s temperamentem, motivací, intelektem člověka

- S charakterem souvisí také **svědomí** = systém morálních kontroly, jakýsi „vnitřní“ hlas, který člověku říká, co smí a co nesmí (svědomí přináší člověku uspokojení - když jednal ve shodě s morálními hodnotami a působí mu výčitky - při porušení těchto zásad)
- Charakter se vyvíjí zejména působením *výchovy, zkušeností a vlivů prostředí během života*

3. SCHOPNOSTI

= vlastnosti osobnosti, které jsou předpokladem prospěšné vykonávání určité činnosti

- Vyvíjí se na základě vrozených (anatomicko-fyziologických) dispozic člověka, které nazýváme **vlohy**
- Pro vývoj schopností je důležité podchytit dané vlohy a systematicky a intenzivně cvičit již v dětství a udržovat příslušnou motivaci
- Stupně schopností:
 - úroveň rozvoje schopnosti může být různá
- **nadání** = souhrn schopností určitého druhu, který umožňuje pozoruhodné až nadprůměrné výkony v určité oblasti činnosti
- **talent** = zvláště vysoce rozvinutý souhrn schopností, který umožňuje člověku dosáhnout vynikajících výkonů ve svém oboru
- **genialita** = mimořádně rozvinutý talent, který umožňuje vytvářet vrcholná díla
- Rozlišují se různé schopnosti
 - **verbální** - schopnost chápat a vyjadřovat složité vztahy zprostředkované slovy
 - **prostorová představivost** - orientace v prostoru, vizualizace (= schopnost představit si vzájemné vztahy předmětů v určitých polohách)
 - **numerické** - schopnost operací s číselnými symboly
 - **paměťové**
 - **psychomotorické** - schopnost koordinovat dva a více současných pohybů
 - **umělecké** - literární, hudební, výtvarné a dramatické schopnosti

- Schopnosti mohou být
 - **obecné schopnosti** - podmiňují úspěšnost vykonávat mnoho činností (ztotožňují se s obecnou inteligencí)
 - **specifické schopnosti** - hudební, herecké, matematické apod.
- **intelligence** = označení pro rozsah určitých kognitivních (= poznávacích) schopností, které umožňují řešit problémy, učit se, přizpůsobovat se, zobecňovat, apod.
- Druhy intelligence:
 - **fluidní intelligence** - vrozená, nezávislá na dřívějším učení, během života se NEVYVÍJÍ
 - **krystalická intelligence** - založená na zkušenostech, vědomostech získaných učním a na schopnostech je využívat
- Ke zjišťování intelligence se používají **intelligenční testy** = soubor úloh, které byly pečlivě vybrány a vyzkoušeny a jejichž výsledky byly statisticky zpracovány
- Vyjadřuje se pomocí **intelligenčního kvocientu - IQ** (průměrná hodnota je okolo IQ 100 - hraniční pásmo vady IQ 80 - nadprůměr IQ 120 a výše)
- v ČR existuje organizace - **Mensa**, která soustřeďuje lidi s vysoce nadprůměrnou inteligencí tj. IQ 130) asi 2,5% populace
- Specifická forma intelligence je: **emoční intelligence - EQ** (kterou mnozí psychologové Považují za stejně důležitou jako obecnou inteligenci)
- **Vysoké EQ** - schopni motivovat sami sebe k výkonům, vytrvalý, oblíbený v mezilidských vztazích
 - Klíčové emoce: radost, hněv, vztek
 - 5 složek emoční intelligence:
- sebeovládání
- sebeuvědomění
- motivace
- sociální dovednosti
- empatie
- Se schopnostmi souvisí další psychologické pojmy:

- **Dovednost** - učením získaná dispozice ke správnému, rychlému a úspornému vykonání určité činnosti (fyzické i psychické) vhodnou metodou
- **Vědomost** - učením osvojený poznatek (zapamatovaný a pochopený fakt - informace, nebo vztah mezi fakty v podobě pojmu, vzorce apod.)
- **Návyk** - je opakováním získaný sklon k vykonávání určité činnosti, zautomatizovaný, bez potřeby uvědomělé kontroly

4. POSTOJE A MOTIVY

- **Motiv** = pohnutky, psychologické příčiny reakcí, činností, jednání člověka zaměřeného na uspokojování určitých potřeb
 - **Základní forma motivu:** potřeba (vyjadřují nedostatky v oblasti fyzické i sociální) → člověk proto vyvíjí aktivitu, aby objem svých potřeb zmenšil
 - **Potřeba** = stav nedostatku nebo nadbytku něčeho, co nás vede k činnostem,
 - Druhy potřeb:
- **biologické** (primární, vrozené) - potřeba dýchání, potravy, bezpečí, spánku,...
- **sociální** (získané) - kulturní (vzdělání, kulturní život,...)
- **psychické** (radost, štěstí, láska,...)
- Americký psycholog **ABRAHAM MASLOW** - autor stupňovitěho řazení potřeb (hierarchicky) - organizoval je podle naléhavosti člověka. Vyšší potřeba se uspokojuje až po uspokojení nižší potřeb
- U některých jedinců s poruchou osobnosti můžeme pozorovat, že nemají potřebu lásky (neumí ji dávat ani přijímat)
- Doplnujícím pojmem k potřebám je **hodnota** (jejichž výběrem, mohou být potřeby uspokojovány) = vlastnost, kterou jedinec přisuzuje objektu, situaci, události, nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním potřeb a zájmů
- Hodnoty se vytvářejí a postupně odlišují v procesu socializace (např. jedinec přisuzuje

hodnotu materiálnímu zabezpečení a proto o to bude usilovat → má potřebu o vysoké výdělky

• Dále rozlišujeme tyto motivy:

- **puď** - vrozená pohnutka činnosti, označení pro energii nebo cílenou činnost až nutkání (pohlavní puď, mateřský puď,...)
- **zájem** - získaný motiv, který neprojevuje kladným vztahem člověka k předmětům nebo činnostem, které ho upoutávají
- **aspirace** (ambice) - snaha po sebeuplatnění, vyniknutí. Někdy se nazývá také jako ctižádost
- **cíl** - uvědomělý směr, když chceme něčeho dosáhnout, něco vykonat, něčemu se vyhnout, něco dělat či nedělat,...
- **ideály** - vzorové cíle (př. ideál partnera, způsobu života,...)
- **zvyk** - tendence vykonávat za určitých okolností určitou činnost

- **Postoje** = sklony člověka reagovat ustáleným způsobem na předměty, osoby, situace
 - Odrážejí hodnotící vztah člověka k určité skutečnosti
 - Složky postojů:

- **kognitivní** - poznání objektu, názory na něj
- **emotivní** - citové hodnocení objektu, sympatie - antipatie
- **behaviorální** - pobídka k jednání či chování

Rozdíl mezi motivy a postoji

Motivy aktivizují chování, postoje se projevují v jeho obsahu, např. motiv mateřské péče je aktivizován křikem dítěte, reakce matky závisí na postoji